

Магістр 2 курсу

факультету економіки і права ХНЕУ

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено сутність системи соціального захисту населення, обґрунтовано необхідність здійснення державного управління соціальними процесами та визначено роль державного управління у сфері соціального захисту населення.

Аннотация. Определена сущность системы социальной защиты населения, обоснована необходимость осуществления государственного управления социальными процессами и определена роль государственного управления в сфере социальной защиты населения.

Annotation. The essence of the system of social protection of population is determined, the necessity of realization of state administration of social processes is grounded and the role of state administration in the field of social protection of population is defined.

Ключові слова: соціальний захист, державне управління, реформування й удосконалення державного управління у сфері соціального захисту.

В умовах ринкової трансформації українського суспільства особливого значення набуває вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України [1].

В Україні на фінансування заходів соціального захисту спрямовується близько 5 % від ВВП (у 2008 році – 4,05 %, у 2009 році – 5,36 % та у 2010 році – 5,63 %), що набагато нижче від середнього рівня країн Євросоюзу (26,2 %) і значно нижче від країн Східної Європи (Естонія – 12,5 %, Болгарія – 15,1 %, Польща – 18,0 %) [2].

Саме тому вивчення, узагальнення та розробка рекомендацій і пропозицій щодо розв'язання проблеми формування і функціонування дієвої системи соціального захисту населення набуває особливої актуальності.

Проблемам удосконалення системи соціального захисту населення в умовах здійснення структурних перетворень економіки України присвячені праці багатьох вчених, таких, як: С. Бандур [3], Р. Демчак [4], Е. Лібанова [5], Г. Попович [6], М. Руженський [7] та ін.

Проте, незважаючи на інтенсивність досліджень у сфері соціального відносин, на сьогодні залишаються актуальними питання щодо формування дієвого механізму державного управління соціальним

захистом населення.

Метою дослідження є аналіз існуючої системи державного управління соціальним захистом населення, виявлення основних її недоліків

функціонування в рамках здійснення ефективної соціальної політики та розробка можливих шляхів реформування й удосконалення механізму системи державного управління соціальним захистом населення України.

Об'єкт дослідження – це процес формування та реалізації системи державного управління соціальним захистом населення України.

Предмет дослідження – це можливі напрями реформування й удосконалення системи державного управління сферою соціального захисту населення.

Поняття "соціальний захист населення" не нове й має свою історію. У чинному законодавстві поняття "соціальний захист" означає політику держави, направлену на забезпечення прав і гарантій людини у сфері рівня життя [8].

Виходячи з визначення терміна "соціальний захист", можна зазначити, що суб'єктами соціального захисту є державні структури, органи місцевого самоврядування, громадські організації та фонди, профспілки, союзи й асоціації підприємців, принципом діяльності яких є, по-перше, адресність їх допомоги і можливість її надання незалежно від соціального статусу об'єкта, по-друге, публічність діяльності як метод створення громадської думки та виховання людини [9].

У практиці здійснення політики соціального захисту прийнято виділяти три його основні рівні:

перший – державний рівень, у якому перерозподіл доходів відбувається на рівні суспільства в цілому. Він представлений системою державного соціального забезпечення, зокрема державним соціальним страхуванням та соціальною допомогою;

другий рівень – колективний. У рамках цього рівня відбувається перерозподіл доходів у середині певної групи населення, трудових колективів, організацій тощо. Він представлений корпоративним соціальним забезпеченням у вигляді соціальних фондів підприємств, профспілок тощо, особистим страхуванням за участю роботодавця;

третій рівень – індивідуальний рівень. Для нього характерним є перерозподіл доходів, який здійснюється в індивідуальному порядку відповідно до потреб та можливостей окремих суб'єктів, як фізичних, так і юридичних осіб. Цьому рівню відповідають особисті заощадження, особисте страхування в індивідуальній формі тощо [8].

На сьогоднішньому етапі побудови соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні суттєвих змін зазнають функції суб'єктів політики соціального захисту. Розподіл функцій між центром та регіонами дозволяє оптимізувати дію державних механізмів із урахуванням місцевих можливостей, але при одночасному застосуванні соціальних трансфертів не змінюється проблема регіональних розбіжностей.

Соціальний захист як об'єкт державного управління є системою економічних, правових та організаційних заходів держави щодо забезпечення соціальних прав і гарантій людини та громадянина. Соціальне забезпечення, що є важливою складовою соціального захисту, – це державна система захисту населення від соціальних ризиків. Якщо джерелом фінансування системи соціального забезпечення є державний бюджет, то система соціального захисту, крім державного бюджету, може фінансуватися з місцевих бюджетів. Це стосується відповідних соціальних програм, що важливо для формування оптимальної регіональної моделі системи управління соціальним захистом населення.

Практика господарювання, що склалася в Україні, впливала на становлення та розвиток системи державного управління соціальним захистом населення. На сучасному етапі державне управління соціальним захистом населення розглядається як багаторівнева, ієрархічно організована система заходів і механізмів держави, спрямованих на зниження соціальної напруги, соціальних конфліктів і суперечностей у

суспільстві. Основними елементами системи соціального захисту населення виступають: соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні послуги тощо. Реалізація цих інструментів державного регулювання передбачає підвищення життєвого рівня населення, збереження трудових ресурсів потенціалу країни, забезпечення екологічної та соціальної безпеки особи та членів її родини, охорона здоров'я населення; покращення демографічної ситуації тощо.

Для досягнення цих стратегічних цілей необхідно розв'язання таких основних завдань, як стабілізація рівня життя населення, сприяння розвитку України як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави, забезпечення конституційних прав і гарантій населення, поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання з соціальною політикою, збалансованість соціальних витрат держави, наближення українського законодавства до міжнародних стандартів відповідно до Європейської соціальної хартії, декларацій і рішень ООН, конвенцій Міжнародної організації праці, інших міжнародних норм.

Дослідження історичного досвіду управління соціальним захистом населення дає змогу уточнити поняття державного управління сферою соціального захисту населення, яке є самостійною частиною загального процесу державного управління та включає цілеспрямоване вироблення, прийняття й реалізацію організаційних, координуючих, контролюючих впливів на сферу соціального захисту населення.

Система державного управління соціальним захистом в Україні виникла давно і здійснюється за такими принципами: визначення соціального захисту пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави; законодавче визначення основних соціальних гарантій; загальнодоступність

і гарантований рівень соціального забезпечення життєвих потреб громадян; визначення рівня гарантій на підставі соціальних нормативів; забезпечення непрацездатному населенню гідного рівня життя, відповідно до прожиткового мінімуму; відповідність основних засад соціального захисту рівню соціально-економічного розвитку держави. Її нормативне функціонування регулюється відповідно до положень законів України, а саме: "Про пенсійне забезпечення" [10], "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" [11], "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" [12] тощо.

Система управління сферою соціального захисту населення є складовою державного управління, що, в свою чергу, є підсистемою соціального управління і включає такі елементи: суб'єкт управління – орган державної влади, що здійснює розробку та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення; об'єкт управління – сфера соціального захисту населення; управлінську діяльність – організація спеціальних відносин, що забезпечує прямі та зворотні зв'язки між суб'єктом та об'єктом управління.

Формування нової концепції державного управління у сфері соціального захисту населення вимагає наукового обґрунтування й удосконалення механізмів державного управління перебудови сфери соціального захисту населення відповідно до суспільних потреб, міжнародних норм і стандартів. Механізми державного управління є визначальними детермінантами діяльності системи соціального захисту населення, тобто вони відображають окремі рівні, функції й структури системи і є об'єктом змін, спрямованих на покращання соціального захисту населення в Україні. Концепція адміністративної реформи в Україні визначила основну мету – формування системи державного управління,

що стане ближчою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народові [13].

Реформування державного управління у сфері соціального захисту населення стосується як центральних, так і місцевих органів виконавчої влади. Проблема полягає в тому, щоб оптимально поєднувати локальні й загальнодержавні інтереси, проводити конкретну соціальну політику на місцях. У цьому процесі важливим є визначення ролі вищих органів держави у сфері соціального захисту, теоретико-правових засад діяльності органів виконавчої влади в реалізації соціальної політики держави, наданні соціальних послуг населенню.

Удосконалення механізму системи державного управління соціальним захистом населення в Україні передбачає: впровадження комплексу заходів щодо радикальної модернізації діючої пенсійної системи; забезпечення переходу від бюджетного до страхового принципу фінансування значної частини видатків на соціальний захист; запровадження єдиного соціального внеску.

Отже, реформування й удосконалення державного управління у сфері соціального захисту населення є одним із суттєвих факторів, який сприятиме становленню України як соціальної держави. Водночас приведення державної політики у сфері соціального захисту населення відповідно до міжнародно-правових, у тому числі до європейських, стандартів є важливою передумовою успішної європейської інтеграції України. Вимогою часу є прийняття закону про соціальну політику в державі, в якому мають бути визначені поняття і зміст соціальної політики держави, основні функції органу законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у цій сфері і їх роль та рівень відповідальності за всі напрями соціальної політики, в тому числі й соціальний захист населення.

Наук. керівн. Бірюк С. О.

Література: 1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Просвіта, 1996. – 80 с. 2. Лопушник Г. С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки / Г. С. Лопушник // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 38–46. 3. Бандур С. І. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 620 с. 4. Демчак Р. Соціально-економічний захист населення: теоретичний аспект / Демчак Р. // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 25. – С. 6–8. 5. Лібанова Е. Соціальна орієнтація ринкової економіки як передумова консолідації суспільства / Е. Лібанова // Вісн. НАН України. – 2010. – № 8. – С. 3–14. 6. Попович Г. Соціальний захист населення: його значення в ринковій економіці [Електронний ресурс] / Попович Г. – Режим доступу : <http://www.zadachi.org.ru/>. 7. Руженський М. Інституціональні засади соціального захисту населення в трансформаційній економіці [Електронний ресурс] / Руженський М. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua>. 8. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки / Бендасюк О. // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 123–126. 9. Процюк С. Стратегічні напрями вдосконалення державної політики соціального захисту економічно активного населення / Працюк С. // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 2 (25). – С. 15–21. 10. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 06.12.1991 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 1992. – № 3. – Ст. 11. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>. 11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням :

Закон України від 11.01.2001 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2001. – № – 11. – Ст. 47. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2240>. 12. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 21.12.2000 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2001. – № 4. – Ст. 21. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 13. Ю рченко Ю . Роль управлінської діяльності у сфері соціального захисту населення [Електронний ресурс] / Ю рченко Ю . – Режим доступу : <http://www.dissertation.ua>.